

En resa i tiden med svensk idrottsmedicin

Vi har i denna artikel försökt ge en bakgrund till de första 40-50 årens utveckling av svensk idrottsmedicin. De senaste 10 årens aktiviteter är väl kända av de flesta, varför dessa behandlas endast summariskt.

PER RENSTRÖM

PROFESSOR EMERITUS
CENTRUM FÖR IDROTTSKADE-
FORSKNING OCH UTBILDNING
INSTITUTIONEN FÖR MOLEKYLÄR
MEDICIN OCH KIRURGI
KAROLINSKA INSTITUTET,
STOCKHOLM

JON KARLSSON

PROFESSOR
ORTOPED KLINIKEN
SAHLGRENSKA AKADEMIN,
GÖTEBORGS UNIVERSITET,
GÖTEBORG

INTERNATIONELLT började idrottsmedicinen organiseras när FIMS; (International Sports Medicine Federation) bildades vid de olympiska vinterspelen i Chamonix 1928. I Sverige började idrottsfysiologi att ta fart i och med att Erik Howu Christensen 1941 kom till Stockholm och började sitt arbete på Gymnastiska Centralinstitutet (GCI) som senare blev Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH). Han initierade forskning, framför allt inom ”integrerad fysiologi”, det vill säga studier av kroppens integrerade funktion i vardagslivet, inte minst i samband med träning och skador. Hans elev Per-Olof Åstrand försvarade sin banbrytande avhandling 1952, i vilken han visade att kroppen förbrukar en bestämd mängd syre för att orka med en bestämd belastning. Detta ligger till grund för det så kallade Åstrandtestet på en testcykel, varvid man kan testa syreupptagningen submaximalt. Redan 1954 testade han det svenska skidlandslaget med Sixten Jernberg i spetsen. Många anser att detta bidrog starkt till de goda resultaten vid OS i Cortina 1956. Den svenska idrottsfysiologin var därmed född. Bengt Saltin och även Björn Ekblom kom sedermera till GIH och bidrog till att idrottsfysiologin i Sverige blev känd över världen. Björn Ekblom är aktiv på GIH med sin forskargärning än i dag. Deras och efterföljande kollegors arbeten har gjort GIH till en ”legendarisk” institution inom idrottsfysiologin (Bild 1).

Svensk idrottstraumatologi kan sägas ha tagit sina första steg 1944 då

Torgny Sjöstrand, Sten Insulander och Per Strömbäck grundade Stadionkliniken för idrottsskador. Lennart Hult och Rolf ”Lammet” Ljungqvist var också starkt delaktiga i att en aktiv svensk idrottsmedicinsk och idrottstraumatologisk verksamhet påbörjades. Stadionkliniken kom att bli en samlingsplats för landets idrottsintresserade läkare och fysiologer. Per Strömbäck var inte enbart välkänd som idrottsläkare utan var även framgångsrik som mångårig ordförande i Svenska Brottningsförbundet och ledamot av Internationella Brottningsförbundets styrelse.

Svensk Idrottsmedicinsk Förening

Svensk Idrottsmedicinsk Förening (SIMF) grundades på vinden på Svenska Läkarsällskapet den 5 mars 1952. Den första styrelsen bestod av Sten Insulander, som var ordförande 1952-1957, Gunnar Malmström sekreterare, och Sture Rödén. Föreningen antogs samma år som Svenska Läkarsällskapets sektion för idrottsmedicin och blev även samma år medlem i FIMS. Första året hade föreningen 62 medlemmar.

SIMF:s andre ordförande blev boxningsförbundets läkare Rudolf Ullmark, han var ordförande under perioden 1957-1968. Den tredje ordföranden var den oerhört aktive Sten-Otto ”Battis” Liljedahl; 1968-1971. Sten-Otto utbildades på Karolinska sjukhuset, där han ledde en idrottsmedicinskt inriktad verksamhet med lärjungar som Lennart Boström, Jan Gillqvist och Ejnar Eriksson (Bild 2 och 3). Sten-Otto blev 1971 professor i kirurgi vid Linköpings Universitet och tog med sig den veten-

Svensk idrottsmedicinsk forskning har bidragit till många svenska OS-framgångar. Här flyger Anja Pärson i smärtor mot bronset i superkombinationen i Vancouver, bara dagar efter kraschen i störtloppet. © Bildbyrån i Hässleholm.

skapligt intresserade Jan Gillqvist dit året 1971. Sten-Otto var landslagsläkare i fotboll under många år och även läkare för den svenska truppen under många olympiader. Sten-Otto ska dessutom krediteras för att han tog initiativet till Vätternrundan.

Av mycket stor betydelse för SIMF:s utveckling var att Bengt Saltin blev sekreterare 1971.

Han kom som en frisk vind in i föreningen och pekade på betydelsen av att höja den vetenskapliga kvaliteten. Bengt Saltin föreslog också att föreningen skulle anordna regelbundna vetenskapliga möten. Det första stora egna mötet hölls därför i Linköping 1972 med Olof Lindahl, professor i ortopedi, som organisatör. Kärnan av de som skulle driva SIMF framåt var närvarande vid detta möte, bland annat Bengt Eriksson, Bengt Saltin, Gunnar Grimby, Björn Ekblom, Arthur Forsberg, Sten-Otto Liljedahl, Bertil Stener, Lars Peterson, Nils Rydell, Nils Westlin, Tönu Saartok, Ejnar Eriksson, Per Renström m.fl.

Vid vårmötet 1977 i Karlstad var Christian Åkermark sekreterare i

SIMF och på hans initiativ föreslogs att sjukgymnasterna aktivt skulle kunna delta i föreningens arbete, vilket accepterades. Detta har sedan visat sig ha en mycket stor betydelse och Sverige har i många avseenden varit föregångare inom den aktiva rehabiliteringen. Under åren 1979-1983 valdes Per Renström till sekreterare. Föreningen var i slutet av 1970-talet relativt liten. 1977 hade till exempel föreningen endast 179 medlemmar. Under dessa år fanns föreningens alla handlingar på Pers rum på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg och i kistor i Pers hem. 1983 kunde de sedan förflyttas till Södertälje eftersom Astra-Syntex något tidigare hade beslutat sig för att aktivt stödja föreningen. Anita Stärner och Mats Olsson gjorde därefter stora insatser för SIMF under många år. Ann-Kristin "Anki" Andersson driver numera föreningen med bravur sedan många år. Med Ejnar Eriksson som ordförande under åren i början av 1980 talet växte föreningen enormt. Idrottsmedicin var populärt och styrelsen var oerhört aktiv. Styrelsemötena var både många och långa.

Bild 1. Forskare som gjorde GIH välkänt över världen Fr.v. Björn Ekblom, P-O Åstrand, Bengt Saltin. Foto: Per Renström

Bild 2. (vä) FIMS president Ejnars Eriksson var president i FIMS 1980- 1986. Foto: Per Renström. **Bild 3.** (hö) Jan Gillqvist. Foto: Per Renström

Ordförande i SIMF under 1952-2010

Ordförandeposten i föreningen är mycket viktig, då en aktiv ordförande liksom sekreterare betyder mycket för föreningens utveckling. Alla har på olika sätt satt starka spår på föreningen och svensk idrottsmedicin.

Sten Insulander	1952-1957
Rudolf Ullmark	1957-1968
Sten-Otto Liljedahl	1968-1971
Nils Rydell	1971-1978
Ejnar Eriksson	1978-1981
Lennart Kaijser	1981-1983
Bengt Eriksson	1983-1985
Lars Peterson	1985-1987
Per Renström	1987-1989
Åke Andren-Sandberg	1989-1991
Bo Berglund	1991-1993
Christer Rolf	1993-1995
Sven-Anders Sölveborn	1995-1997
Jan Henriksson	1997-1999
Jon Karlsson	1999-2001
Per Herbertsson	2001-2003
Carl-Johan Sundberg	2003-2005
Harald Roos	2005-2008
Karin Henriksson-Larsén	2008-2010

Under slutet av 1970-talet började föreningen delta i Läkarsällskapets Riksstämma med ett eget idrottsmedicinskt program. Vi hade stora åhörar-

Bild 4. Arne Ljungqvist är vår största ledare i idrottsmedicin på internationell nivå. Foto: Per Renström

Bild 5. Ett sammansatt gäng som initierade och under många år var ledare på de idrottsmedicinska kurserna i Vålådalen/Storlien Fr.v. Bengt Eriksson, Per Renström, Bengt Sevelius, Bengt Saltin, Lars Peterson.

massor under de första åren, då vårt ämne verkligen låg i tiden. Genom Ejnar Erikssons goda kontakter kunde "Karlbergfesterna" anordnas i samband med Riksstämman. Ett flertal medlemmar med Björn Ekblom i spetsen sprang från Riksstämmans lokaler i Älvsjö till Karlberg som uppvärmning innan festiviteter. Föreningens vårmöten var oerhört populära med mellan 500-600 deltagare under flera år i början och i mitten av 1980-talet.

Styrelsen beslutade 1980 att föreningen behövde en egen tidning för information, diskussion och översiktlig vetenskap. Denna fick namnet Idrottsmedicin med Christian Åkermark som redaktör under åren 1981-1992. Han lade under hela 1980-talet ned ett förnämligt arbete med densamma så att den utvecklades till ett viktigt informationsforum, som ofta lästes av medlemmarna. Efterföljare har varit Jan Lexell, som ändrade namnet till Svensk Idrottsmedicin, Tönu Saartok och Anna Nylén. Tidningen har moderniserats, utkommer numera fyra gånger per år, som regel publiceras tema om aktuella idrottsmedicinska frågor. Den vetenskapliga nivån har successivt höjts.

Internationellt

Under 1980-talet var SIMF mycket aktivt internationellt. Sten-Otto Liljedahl hade tagit SIMF ur den internationella världsorganisationen i idrottsmedicin FIMS (Federation Internationale de Medicine du Sport) 1969, men 1978 gick vi med igen. Under 1980 samlade Ejnar Eriksson och Per Renström Västeuropas idrottsmedicinska föreningar till ett möte i samband med SIMF:s vårmöte i Ystad. Detta möte gav upphov till ett 15-årigt samarbete mellan dessa föreningar kallat North Western Chapter of FIMS. Många fina vänskapsband knöts under denna tid till stor gagn för svensk idrottsmedicin. Under 1990-talet lade Sven Anders Sölveborn ned ett stort arbete för denna grupp.

1980 valdes Ejnar Eriksson till President i FIMS för åren 1980-1986 (Bild 2). Det var en turbulent tid för FIMS bland annat på grund av den personunion som då fanns mellan FIMS och IOK:s Medical Commission. Denna avtog under början av 1980-talet. 1986 valdes Per Renström in i FIMS exekutiv kommitté för att sedan vara vice ordförande i FIMS 1990-1998.

Jan Gillqvist var ordförande i de båda världsorganisationerna Interna-

tional Knee Society (ISK) och International Arthroscopy Society (IAA) under 1980-talet (Bild 3). Dessa sammanslogs 1995 till den nu världsledande organisationen ISAKOS (International Society for Arthroscopy, Knee Surgery and Orthopedic Sports Medicine). Per Renström valdes till ordförande för ISAKOS 2003-2005 efter att ha varit vice president i fyra år. Jon Karlsson är sedan 2009 medlem av ISAKOS exekutiv kommitté och ordförande i ISAKOS vetenskapliga råd.

Ejnar Eriksson grundade redan 1984 den europeiska organisationen ESSKA (European Society of Sports Traumatology, Knee and Arthroscopy) och var dess ordförande under två år. Ejnar startade och var under 17 års tid chefredaktör för ESSKA:s vetenskapliga tidning KSSTA. Ejnar lade ner ett omfattande arbete att bygga upp denna tidning. Tidningen blev under Ejnars ledning en av de ledande tidskrifterna i världen inom idrottsmedicin och idrottstraumatologi. Sedan 2008 innehåller Jon Karlsson denna arbetskrävande post som chefsredaktör för tidningen.

Arne Ljungqvist har gjort ett enormt arbete mot dopningen sedan många år. Arne är vår största ledare i idrottsmedicin på internationell nivå. (Bild 4) Han är numera inte endast medlem i IOK (Internationella Olympiska Kommittén) och ordförande i IOK:s medicinska kommission utan även vice-president i WADA (World Anti-Doping Agency). Per Renström är sedan mitten av 1990-talet medlem i IOK:s medicinska kommission. Bengt Saltin var grundare och den förste presidenten i European College of Sport Science 1995-97. Bengt har dessutom suttit i WADA:s vetenskapliga kommitté och i IOK:s Medical Commission:s vetenskapliga grupp, där sedan föregående år Carl-Johan Sundberg ingår.

I övrigt bör framhållas Lars Petersons arbete i FIFA:s medicinska kommission sedan 1978 och Jan Ekstrands arbete i UEFA:s medicinska kommission sedan mitten av 1990-talet. Bengt Eriksson var medlem och drivande i FINA i många år och tillika en oerhört aktiv medlem i RF:s dopningkommission. Bengt Saltin var president i Internationella Orienteringsförbundet 1982-88 och under senare år en mycket aktiv ordförande i FIS (International Ski Federation) medicinska råd. Ejnar Eriksson skapade International Society of Ski Safety 1974 och var dess ordförande under hela 1970-talet och sedermera hedersordförande. Per Renström

är medlem i ITF:s (Internationella Tennis Federation) medicinska och vetenskapliga kommission och även i ATP:s medicinska kommitte sedan 1998. Per tog initiativet till Society of Tennis Medicine and Science 1991 och var dess ordförande 1998-2002. Ronny Lorenzon och Lennart Hovelius har varit aktiva i IIHF:s (International Ice Hockey Federation) medicinska råd.

Utbildning

Artroskopi slog igenom på 1970-talet. Det förelåg ett enormt sug på utbildning och forskning och svenskarna låg i framkanten av utvecklingen. Nils Oretorp och Jan Gillqvist ledde ett utbildningscentrum i Linköping. Ejnar Eriksson drev en omfattande utbildning och gav mängder av kurser nationellt och internationellt med inriktning på artroskopi och bjöd in många internationella föreläsare till Sverige.

Skidläkarkursen för läkare arrangerades i Storlien sedan början av 1940-talet av bland annat Sture Rödén under många år. Bengt Saltin var tillsammans med P-O Granberg ledare för denna kurs under 1960-talet och in på 1970-talet. Bengt som är en framsynt man föreslog i mitten på 1970-talet att kursen skulle omvandlas till en kurs i idrottsmedicin det då inte fanns någon direkt utbildning i detta ämne.

Bengt överlät uppdraget att starta upp dessa kurser i idrottsmedicin till Bengt Eriksson och Per Renström, som snabbt involverade Lars Peterson. Efter ett försöksår kom även RF med i bilden eftersom RF:s direktör Bengt Sevelius var mycket positiv till att starta och vidareutveckla denna utbildning. Efter 1978 bestod kursledningen i många år av ovanstående tillsammans med Bengt Saltin och Artur Forsberg (Bild 5). 1981 flyttades kursen till Vålådalen, som då var RF:s anläggning. Sedermera involverades flera andra av landets bästa föreläsare som Björn Ekblom, Gunnar Grimby, Åke Andrén Sandberg och senare Christian Åkermark, Harald Roos, Jan Ekstrand, Roland Thomeé och många fler.

Efter 1991 drevs kursen vidare av SIMF inkluderande Bo Berglund, Harald Roos, Christer Rolf, Jon Karlsson, Nils Westlin, Viveka Lindell, Sven-Anders Sölveborn, Jan Ekstrand, Cathrin Sköld med många fler. De flesta av de mest aktiva i svensk idrottsmedicin fick sin grundutbildning på dessa kurser och på SIMF:s vårmöten. På kurserna i Vålådalen gavs inte endast bra utbildning utan det skapades även en stor gemenskap, som har

präglat svensk idrottsmedicin. Allt detta har främjat svensk idrottsmedicin på flera sätt.

Tidigt hade Sverige bra utbildningsmaterial. "Kondition och hälsa" från 1974 av P-O Åstrand har sålts i över tre miljoner exemplar världen över. P-O Åstrands och Rodahls klassiska lärobok från 1970 i arbetsfysiologi har översatts till ett flertal språk och används världen över. Boken "Skador inom idrotten" av Lars Peterson och Per Renström är översatt till tolv språk och har sedan den kom ut 1977 sålts i över 700 000 exemplar. Denna bok har av många kallats "Idrottens bibel". "Sjukdomar, idrott och läkemedel" av Bengt Eriksson, Tore Mellstrand, Nils Svedmyr, Lars Peterson och Per Renström kom ut 1985. En andra upplaga planeras 2010, med samma författare, med förstärkning av Mats Börjesson, L-O Hafström och Charlotte Greppe. Mats har under flera år varit föregångare inom kardiologi och idrottsmedicin. Boken om stretching av S-A Sölveborn kom ut 1982 och fick snabbt bred spridning. "Fotbollsmedicin" av Jan Ekstrand och Jon Karlsson har nu tio år på nacken och används inte enbart inom fotbollen (Bild 6). SISU har under de senaste 15 åren arbetat med en framstående publikationsutgivning med mängder av bra böcker i idrottsmedicin.

Forskningen

Idrottsfysiologisk forskning
Motionscykeln utvecklades tidigt som ett hjälpmedel till den fysiologiska vetenskapen. Redan 1913 utarbetade dansken August Krogh i Köpenhamn principerna för en cykelergometer där man mätte bromskraften med hjälp av en fjädervåg (Bild 7). Krogh erhöll Nobelpriset i fysiologi och medicin 1920. Wilhelm von Döbeln på GCI insåg att man säkrare kunde mäta värden om man ersatte fjädervågen med en pendelvåg. P-O Åstrand kunde med denna cykel på ett enkelt vetenskapligt sätt utföra tester av hjärtfunktion och träningstillstånd hos olika individer. Monarks testcykel används idag fortfarande över hela världen för att utföra en submaximalt test för att beräkna konditionen.

Bengt Saltins forskning om begränsning och adaptation av syretransport-systemen inkluderande reglering av kardiovaskulära funktioner samt skelettmuskelns adaptionsförmåga och metabolism blev snabbt världsledande. Jonas Bergström fann 1963 en anatomisk skiss från 1800-talet på en nål

Bild 6. Boken om Fotbollsmedicin av experterna Jan Ekstrand och Jon Karlsson har fått stor spridning.

Bild 7. Bengt Saltin cyklar på August Kroghs original cykel. Foto: Per Renström

med vilken man gjorde en leverbiopsi. Han och Erik Hultman utvecklade denna nål att användas inom muskelfysiologin. De tog nålen till Bengt Saltin och tillsammans utvecklade de tekniken så att muskelbiopsier kunde tas före, under och omedelbart efter arbete och därmed kunde muskelglykogenets roll för arbetsförmågan utvärderas. Kolhydratuppladdningen kunde nu med biopsitekniken studeras. Tekniken utvecklades till att gälla även idrotts- och långtidsarbete. Denna kunskap om kolhydratuppladdning bidrog sannolikt till att Sverige fick flera medaljer på vinter-OS i Innsbruck 1964.

Bengt Eriksson var den förste att studera träning av anaerob och aerob kapacitet hos prepubertala barn med muskelbiopsier och invasiva studier

Bild 8. Ivar Palmer och Rolf Ljungqvist blir hedersmedlemmar i SIMF 1981. Foto: Per Renström

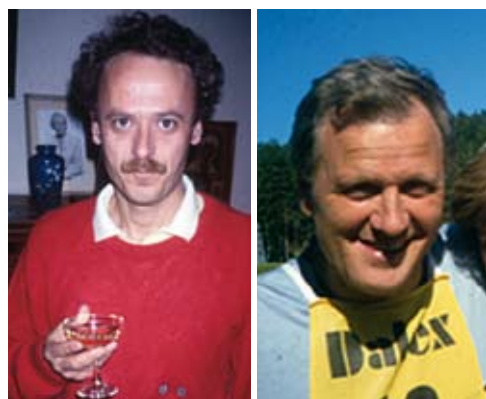

Bild 9. (vä) Jack Lysholm introducerade Lysholms score som har spridning över världen. Foto: Per Renström.

Bild 10. (hö) Lars Peterson har initierat forskning om broskskador, som stimulerat till omfattande internationell forskningsaktivitet. Foto: Per Renström

Bild 11. (vä) Ishockeyläkaren Lennart Hovelius har följt upp sitt material på skulderluxationer efter 25 år. Foto: Per Renström. **Bild 12.** (hö) Ronny Lorentzon blev tillsammans med Jan Gillqvist vår andre professor i idrottsmedicin.

av hjärtfunktion. Björn Ekblom var bland de första att studera träning och cirkulation det vill säga fysiologi under långtidsarbete. Björn beskrev också grunderna för blodopning. Andra mycket framstående forskare var Lennart Kaijser, som studerade miljöfaktorerens betydelse för arbetsförmågan. Eva Jansson har studerat metabolismen vid både kort- och långtidsarbete. Jan Henrikson, Carl-Johan Sundberg och

deras medarbetare sysslar med spännande genforskning. Sedermera har en systematisk analys av styrketräning gjorts av Per Tesch, Alf Thorstensson och medarbetare. Gunnar Borg har mycket framgångsrikt utarbetat och validerat Borgs skala för uppskattning av smärta och många andra fina insatser har gjorts.

Fysisk aktivitet på motionsnivå, är den sannolikt viktigaste faktorn för människans hälsa och välmående i alla åldrar. Fysisk aktivitet kan också användas som lindrande och modifierande behandling av ett flertal sjukdomar. Boken FYSS (nyutgåva FYSS 2008), den vetenskapliga sammanställningen av fysisk aktivitet vid olika sjukdomstillstånd och hur de ska behandlas, utkom första gången 2003 i bokform. FYSS är ett samarbetsprojekt mellan Yrkesföreningar för fysisk aktivitet (YFA) och Statens folkhälsoinstitut. YFA är ett fristående utskott inom SIMF. Med bokens hjälp kan den ordinerande ge ett sakkunnigt råd till en patient om vilken typ av fysisk aktivitet och i vilken dos, som är lämplig för just den sjukdom patienten har. Fysisk aktivitet på recept (FaR) är en stor framgång och ett revolutionerande framsteg för svensk idrottsmedicin. De flesta landsting arbetar nu aktivt med FaR.

Idrottsortopedi

De stora revolutionerande framstegen i ortopedisk idrottsmedicin kom under 1970-talet då titthålskirurgin, det vill säga den artroskopiska kirurgin, utvecklades och förståelsen att tidig mobilisering efter skada och kirurgi är nödvändig och påskyndar återgång till idrott och aktivitet. Artroskopi av knäleden medförde en revolution och tekniken kunde vidare utvecklas under 1980-talet till att omfatta kirurgi av andra leder som skuldran, armbågen, handleden och fotleden. Endoskopin av hälsenor, bursor med mera tillkom under 1990-talet.

Grunden i svensk idrottsmedicinsk forskning har varit framlagda avhandlingar. Ett tecken på att svensk idrottsmedicinsk forskning fortfarande kan hävda sig relativt väl är att det presenterats ganska många avhandlingar i ämnet under de senaste åren. En god avhandling leder till att ämnet blir starkare och mer erkänt. En svensk avhandling är en fin tradition. I Sverige har sedan 1908 publicerats över 700 avhandlingar inom ämnet ortopedi. Patrick Haglund på Karolinska Institutet var den första 1903. Av dessa kan

man grovt räknat beräkna att över 70 har idrottstraumatologisk anknytning.

Ivar Palmer framlade sin avhandling om främre korsbandets skademeکانismer, biomekanik, och behandling 1938. Han var långt före sin tid. Hans idéer verifierades sedan inte förrän på 1970- och 80-talen; ungefär 50 år senare (Bild 8). På Karolinskas kirurgklinik verkade under 1960-talet och början av 1970 talet kirurger som Sten-Otto Liljedahl, Lennart Broström, Ejnar Eriksson och Jan Gillqvist. De utvecklade metoder att operera främre korsbandet. Jan Gillqvist blev sedermera världsledande och drev fram ett stort antal idrottsmedicinska avhandlingar. Nils Oretorp var den geniale utvecklaren av artroskopi instrument och artroskopi teknik och försvarade sin avhandling 1978. Jack Lysholm utvecklade 1981 Lysholms score som har fått världsspridning (Bild 9). Yelverton Tegner utvecklade aktivitetskalen 1985, som även den har spridits över världen.

Korsbandsskador har studerats under många år. Tom Häggmark beskrev tillsammans med Ejnar Eriksson vikten av tidig mobilisering efter korsbandskirurgi 1978. Detta arbete var före sin tid, närmast revolutionerande och blev uppmärksammat internationellt. Inga Arvidsson beskrev muskulär inhibition efter korsbandskirurgi. Rolf Sandberg 1987, L-G Elmqvist 1988, Lars Dahlstedt 1989, Torsten Jonsson 1990, Jüri Kartus 1999 med många andra har därefter under 2000-talet väl studerat korsbandsskador ur olika aspekter. Den första riktigt väl kontrollerade prospektiva randomiserade studien vad gäller korsbandskirurgi eller ej publicerades helt nyligen i New England Journal of Medicine under sommaren 2010 av idrottsmedicinska forskningsgruppen i Lund. Rickard Frobell, Harald Roos, Ewa Roos, Jonas Ranstam samt Stefan Lohmander är verkligen att gratulera. Denna studie kommer att leda till mycken diskussion.

Jan Ekstrand, landets ledande fotbollsläkare, har gjort banbrytande insatser vad gäller förebyggande åtgärder inom fotbollen. Han försvarade sin avhandling om prevention av fotbollsskador 1981. Bland andra forskare som diskuterat olika aspekter av fotbollsskador kan nämnas Björn Engström 1993, Harald Roos 1994 och på 2000-talet Kerstin Söderman, Anna Östenberg, Inger Jacobson, Marcus Waldén, Martin Häggglund m.fl.

Rolf "Lammet" Ljungqvist skrev

den första specifika idrottsmedicinska avhandlingen i Sverige 1968, vilken handlade om partiella hälsenerupturer. Intresset för kroniska skador och sjukdomar i hälsenan har därefter varit stort. Många svenska studier har under senare år väckt internationell uppmärksamhet, här kan bland andra nämnas Umeågruppen med Ronny Lorentzon, Håkan Alfredson, Lars Öhberg med flera, Malmögruppen med Mats Åström och Karolinska Institutets grupper med Tomas Movin, Adel Shalabi, samt Paul Ackerman och Daniel Bring. Avhandlingar om totalruptur av hälsenor har framlagts av flera svenska forskare. Lars Nistor försvarade 1981 den första prospektiva randomiserade studien om hälsenerupturer. Mikael Möller försvarade sin avhandling 2001 och sedermera har även Katarina Nilsson-Helander 2009 har lagt fram liknande studier.

Studier under ledning av Lars Peterson (Bild 10) beskrev på 1980-talet hur broskceller kan odlas fram för att förbättra läkningen efter broskskador. Lars doktorand Mats Brittberg lade 1994 fram en avhandling om broskskador. Deras forskning har varit banbrytande för broskforskningen över hela världen och lett bland annat till bildandet av International Cartilage Repair Society (ICRS) 1997. Lars Peterson var president 2000-2001 och Mats Brittberg 2006-2007. Avhandlingar om patello-femorala problem har framlagts av bland annat Suzanne Werner 1993 och Roland Thomee 1995.

Vad gäller ligamentskador i fotleden är Lennart Broströms avhandling från 1966 en klassiker. Den visade att den funktionella behandlingen är effektiv i en prospektiv randomiserad studie. Broström beskrev också en ny operationsteknik "Broström-repair" som efter hand har blivit den operationsteknik hela världen använder sig av idag, men i en något modifierad form. Broström är den kanske mest citerade idrottsortopeden i Sverige har haft. Anders Lindstrand verifierade Broströms resultat i sin avhandling 1976. Jon Karlsson beskrev 1989 i sin avhandling en modifierad operationsteknik och ny mätningsteknik med så kallat stress röntgen. Johan Leandersson fann att fotledsortoser var effektiva i mitten av 1990-talet.

Avhandlingar på övre extremiteten inkluderar behandlingen av en skulderluxation som beskrevs av Lennart Hovelius 1982 (Bild 11). Han har

sedermåra gjort en prisbelönt uppföljningsstudie på samma patienter 25 år efter sin avhandling.

Andra duktiga forskare, som bör framhållas är Ronny Lorenzon, som blev professor i idrottsmedicin 1991 och som har byggt upp en väl fungerande idrottsmedicinsk enhet i Umeå (Bild 12). Ronny var tillika under många år landslags- och olympialäkare i ishockey. Idrottspecifika avhandlingar har gjorts av bland annat Tönu Saartok 1987 om steroidreceptorer, Yvonne Haglund 1990 om skador i boxning, Leif Swärd 1990 om ryggskador. Dessa studier har sedermera följts upp av Adad Baranto 2006. Det har under 2000-talet försvarats många fina avhandlingar i landet men alla dessa kan av utrymmesskäl inte nämnas här.

Professorer i Idrottsmedicin

Den första svenska professuren i idrottsmedicin tillsattes 1987 med stöd från Folksam och dåvarande Tipstjänst efter ett omfattande grundarbete av idrottsminister Ulf Lönnqvist och Bengt Sevelius med flera. Ejnar Eriksson fick tjänsten kombinerad med en överläkartjänst i ortopedi på Karolinska. 1991 beslöt riksdagen efter förtjänstfullt arbete av idrottsminister Ulf Lönnqvist att inrätta fyra nya professorer i idrottsvetenskap. Då tillsattes Ronny Lorenzon och Jan Gillqvist i idrottstraumatologi, Jan Lindroth i idrottshistoria och Lars-Magnus Engström i beteendevetenskap.

Efter att Ejnar gått i pension utlystes hans tjänst efter stöd från Svenska Spel. Per Renström fick tjänsten som professor i idrottsmedicin vid Karolinska 1997. Under 2000-talet har ett antal adjungerade professorer utsetts bland andra Jon Karlsson, Lars Peterson, Torsten Wredmark, Lennart Hovelius, Håkan Alfredsson, Jan Ekstrand, Karin Henriksson-Larsén, Suzanne Werner och Juri Kartus. Några av dessa professorer har omvandlats till heltidstjänster.

Varför är det viktigt med stöd till idrottsmedicinska professorer? En erkänd och gedigen kompetens i ledningen för en verksamhet säkerställer att det finns kvalitet i forskning och utbildning, samtidigt som det ökar ämnets status speciellt om ämnet är akademiskt erkänt.

Skandinavisk vetenskaplig tidskrift

1988 tillsattes en grupp bestående av Lars Engebretsen, Erik Darre, Paavo

Komi, Lars Peterson, Bengt Eriksson och Per Renström med målsättningen att skapa en internationell vetenskaplig tidskrift av hög kvalitet samtidigt som den skulle vara attraktiv och idrottsmedicinskt brett inriktad. Första redaktör blev Bengt Saltin, han följdes sedan av Henrik Galbo. Sedan början av 2000-talet är Michael Kjaer från Köpenhamn chefredaktör. Denna tidskrift har utvecklats mycket väl och har i dag en hög impact faktor och rankas bland de fem främsta av världens idrottsmedicinska tidskrifter.

Slutord

Det är vår förhoppning att de kommande åren kommer att vara fortsatt framgångsrika och spännande. Svensk idrottsmedicin måste vara beredd att kraftsamla och bryta nya banor och vägar. Det kräver emellertid ett stort patos och engagemang att utveckla och förbättra ämnet idrottsmedicin. Framtidens idrottsmedicin borde kunna vara attraktiv inte minst genom att biologins roll kommer att öka och bli allt mer genomgripande. En ökad förståelse av läkningsmekanismer och förbättrad diagnostik kommer att medföra att de idrottsmedicinska behandlingsmetoderna kommer att vidareutvecklas.

Svensk idrottsrörelse inser att för att kunna nå bättre resultat och fler framgångar behöver man en stark svensk idrottsrelaterad forskning inte minst inom det idrottsmedicinska fältet.

För kontakt:

per.renstrom@telia.com

Referenser

SBU rapport 181. Metoder att främja fysisk aktivitet. En systematisk litteraturoversikt, Stockholm 2007

Lennart Kaijser, Svensk Idrottsmedicinsk historia. Svensk Idrottsmedicinsk Förenings hemsida. 1984

Per Renström. Hur kan ämnet Idrottsmedicin utvecklas i Sverige? Idrottsmedicin, 2007